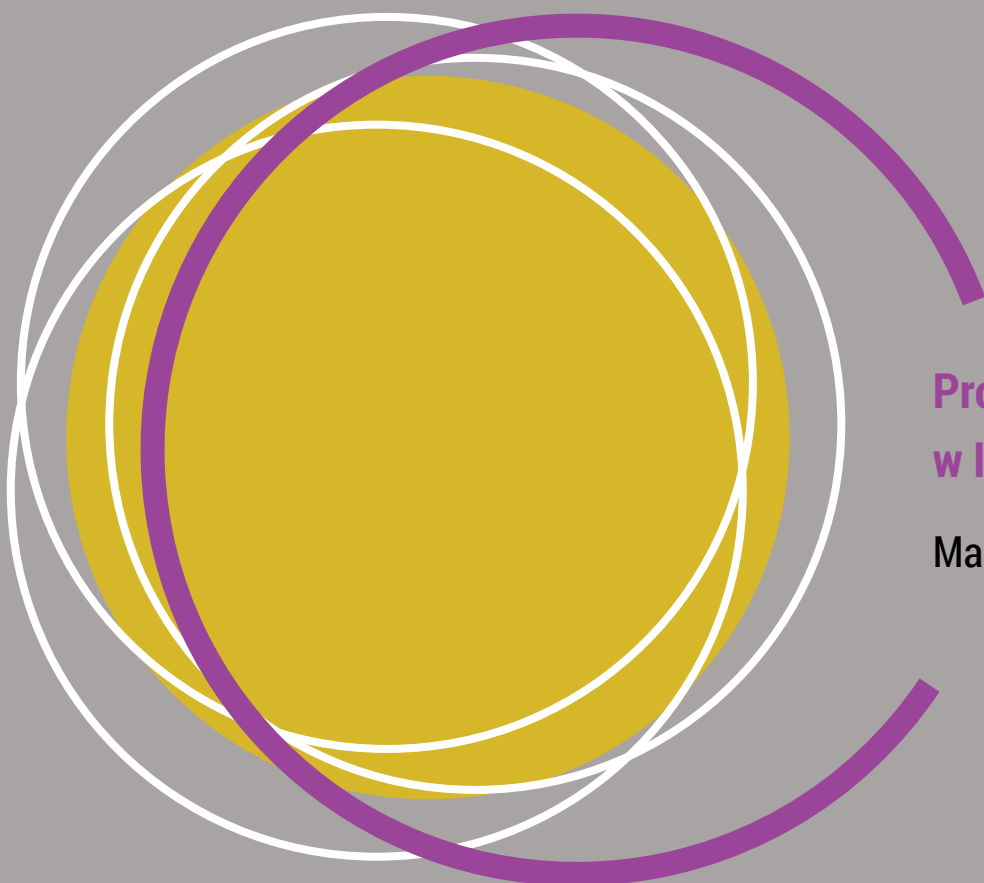

Problem antysemityzmu w II Rzeczypospolitej

Maria Pawlak

RE:MEMORY

multimedialne historie lokalne

Etap edukacyjny:

szkoła podstawowa (klasy VII-VIII), szkoła ponadpodstawowa

Czas trwania:

45 minut

Słowa kluczowe, najważniejsze pojęcia, problemy:

antysemityzm, Żydzi, numerus clausus, międzywojnie, getto ławkowe, bojkot handlu żydowskiego, pogrom, II Rzeczpospolita

Zakres tematyczny:

społeczność żydowska w II Rzeczypospolitej, antysemityzm i napięcia narodowościowe w przedwojennej Polsce

Cele:

Uczniowie i uczennice

- poznają historię społeczności żydowskiej w swojej okolicy przed II wojną światową,
- doświadczą pracy ze źródłami z epoki oraz tekstem naukowym odnoszącym się do głównych zagadnień związanych z tematyką zajęć,
- poznają definicję antysemityzmu oraz zapoznają się z zagadnieniami związanymi z antysemityzmem przed II wojną światową w Polsce.

Metody i środki dydaktyczne, materiały:

teksty źródłowe, duże arkusze szarego papieru, kartki A4, tablica, dostęp do Internetu, dostęp do telefonów

Formy pracy:

praca grupowa, w parach, praca z tekstem, praca z telefonem, praca samodzielna

Program realizuje Centrum Edukacji Obywatelskiej. Program wspiera finansowo Fundacja EVZ *Pamięć – Odpowiedzialność – Przyszłość*. Partnerem projektu jest Fundacja Gazety Wyborczej. Niniejszy tekst nie reprezentuje stanowiska Fundacji EVZ. Fundacja EVZ nie ponosi odpowiedzialności za treść powyższego materiału.

Przebieg zajęć

Przygotowania do zajęć we własnym zakresie

Korzystając np. z portalu [Wirtualny Sztetl](http://WirtualnySztetl.pl), przygotuj krótką prezentację/wypowiedź o podstawowych faktach z historii Żydów (liczebność, ważne miejsca etc.) w miejscowości, w której znajduje się szkoła, do momentu wybuchu II wojny światowej. Jeżeli nie znajdziesz takiej informacji, wybierz miasto powiatowe bądź inne, z którym uczniowie i uczennice mają częsty kontakt. To wprowadzenie ma na celu pokazać im, że również w ich okolicy przed wojną mieszkali Żydzi, którzy mogli doświadczyć aktów antysemityzmu. Działania antyżydowskie miały bowiem miejsce nie tylko w dużych miastach, lecz w całej Polsce. Przygotuj proponowane materiały źródłowe w formie wydruków lub linków, które uczniowie i uczennice będą mogli otworzyć np. na telefonach.

Wstęp (10 minut)

Rozpocznij zajęcia od wprowadzenia na temat lokalnej historii społeczności żydowskiej (wykorzystaj przygotowaną wcześniej prezentację/wypowiedź). W trakcie wstępu możesz pokazać samą stronę www.sztetl.org.pl oraz najważniejsze zawarte tam informacje – tak, aby uczniowie i uczennice poznali stronę internetową jako źródło o historii Żydów w Polsce. Przedstawione przez ciebie dane będą „szkieletem” faktograficznym do dalszej pracy uczniów.

Praca w grupach: zadanie 1 (10 minut)

Podziel uczniów i uczennice na 3 grupy. Przy każdym stanowisku rozłóż materiały źródłowe wraz z kartkami, na których znajdują się pytania: Jaki konflikt pokazują źródła? Kto jest ich utorem? Jakie budzą emocje? Następnie poproś, aby zapoznali się ze źródłami i odpowiedzieli na pytania.

Po 5 minutach poproś, aby grupy zamieniły się miejscami zgodnie z ruchem wskazówek zegara. Niech każda z nich po zajęciu nowego miejsca przeczyta to, co przygotowały inne osoby, a następnie dopisała własne pomysły. Po przeczytaniu i wypisaniu na tablicy pierwszych skojarzeń, wypisz/wywieś zagadnienia: **numerus clausus**, **getto ławkowe**, **bojkot**, **pogrom** – zapytaj, czy mają te zagadnienia na swoich karteczkach. Jeżeli nie, poproś, aby do tych, których nie mają, zaproponowali wyjaśnienia, definicje. Możesz zasugerować im skorzystanie z opisów takich jak:

- <https://sztetl.org.pl/pl/slownik/getto-lawkowe>,
- <https://sztetl.org.pl/pl/slownik/numerus-clausus>,
- <https://sztetl.org.pl/pl/slownik/bojkot-ekonomiczny-zydow>

Dla ułatwienia pracy możesz przygotować krótkie kalendarium wydarzeń w II RP dotyczących społeczności żydowskiej i dołączyć je do zestawu źródłowego. Możesz skorzystać m.in. z [tej publikacji](#).

Praca w grupach: zadanie 2 (10 minut)

Poproś uczniów i uczennice, aby w grupach jeszcze raz zapoznali się z informacjami na temat lokalnej społeczności żydowskiej na stronie Wirtualny Sztetl i opowiedzieli na pytania: Czy znajdują się tam informacje o zjawiskach, które wyczytali/zobaczyli w źródłach? Jeżeli nie – zastanówcie się wspólnie dlaczego tak może być. Czy jakiś wątek został pominięty i dlaczego? Czy osoby pochodzące z waszej miejscowości, które rozpoczęły naukę na uczelniach wyższych, mogły zetknąć się z antysemityzmem? Jakie inne zjawiska pokazane w źródłach mogły dotyczyć Żydów mieszkających albo pochodzących z waszej okolicy? Na zakończenie niech każda grupa przedstawi krótką wypowiedź ustną na forum klasy.

Praca wspólna i podsumowanie (15 minut)

Zebrawszy wypowiedzi, podkreśl, że opisane zagadnienia związane są z antysemityzmem. Poproś, aby wszyscy indywidualnie napisali na karteczkach to, co kojarzy im się z tym terminem, a następnie przyczepili karteczki na tablicy. Zbierz podobne zagadnienia, grupując je na tablicy w zbiory. Podsumuj pracę uczniów i uczennic, opierając się na znanych ci definicjach antysemityzmu (możesz skorzystać np. z [poniższej](#)). Możesz je wyświetlić. Najważniejsze jest tu, by ukazać uczniom i uczennicom, w jaki sposób ich intuicje wiążą się z naukowym rozumieniem tego terminu.

Na zakończenie zapytaj młodzież, czy jej zdaniem dowiedziała się o problemie antysemityzmu widzianym z każdej możliwej perspektywy? Możesz zaproponować, by ci, którzy odpowiedzieli twierdząco, stanęli po jednej, a ci, którzy odpowiedzieli przecząco – po drugiej stronie sali. Poproś chętnych o wyrażenie zdania, a zebrawszy odpowiedzi, podkreśl, że na tej lekcji uczniowie i uczennice po pierwsze poznali głównie ulotki czy prasę, a zatem tylko część rodzajów źródeł dostępnych historykom. Po drugie zobaczyli przede wszystkim źródła antysemityczne, nie ma natomiast osobistych wspomnień, relacji, dokumentów osób pochodzenia żydowskiego. Wyjaśnij, że na jednej lekcji trudno byłoby zmieścić to wszystko, ale zwróć uwagę, że zajmując się antysemityzmem, musimy brać pod uwagę uczucia tych, którzy byli jego ofiarami.

Komentarz:

Do przybliżenia młodzieży relacji żydowskich wykorzystać możesz przygotowany w ramach Re:Memory scenariusz Marty Eichelberger-Jankowskiej o latach II wojny światowej. Może to być również dobry punkt wyjścia do dyskusji na temat obiektywności źródeł historycznych, obecny w scenariuszu Jacka Staniszewskiego na ten sam temat.

Materiały z antysemitkiej gazety poznańskiej „Pod Pręgierz”:

- <https://polona.pl/item/pod-pregierz-pismo-poswiecone-obronie-handlu-i-przemyslu-chrzescijanskigo-w,NzM1MjE1NDU/0/#info:metadata>, str. 1.
- <https://polona.pl/item/pod-pregierz-pismo-poswiecone-obronie-handlu-i-przemyslu-chrzescijanskigo-w,NzM1MjE2ODE/0/#info:metadata>, str. 1, 6.
- <https://polona.pl/item/pregierz-pismo-antyzydowskie-poswiecone-obronie-handlu-przemyslu-i-rzemiosla,NzMwNTc5MjA/0/#info:metadata>, str. 1.

Antysemityzm na uniwersytetach – numerus clausus, getto ławkowe:

- <https://polona.pl/item/kolezanki-i-koledzy-inc-jestesmy-swiadkami-jak-co-roku-na-terenie-universytetow,NzA4MjM1NDI/0/#info:metadata>
- <https://polona.pl/item/wezwanie-inc-waza-sie-losy-sprawy-numerus-clausus-na-wyzszych-uczelniach,MTEwOTAzMTM3/0/#info:metadata>
- <https://polona.pl/item/kolezanki-i-koledzy-inc-zdarzenia-ostatnich-dni-dowodly-ze-cala-polska-mlodziez,ODgyNzMwNDI/0/#info:metadata>
- <https://cbj.jhi.pl/documents/974859/0/>
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:%C5%BB%C4%85damy_urz%C4%99dowego_getta_Ob%C3%B3z_Narodowo-Radykalny_Politechnika_Lwowska.jpg
- <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/101328/edition/94368/content>, str. 2.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Index_of_Jewish_student_in_Poland_with_Ghetto_benche_seal_1934.PNG

Bojkot handlu żydowskiego:

- <https://polona.pl/item/kupil-i-zyda,MTEwOTAzMjUz/0/#info:metadata>
- <https://polona.pl/item/nie-kupuj-u-zyda,MTEwOTAzMjA1/0/#info:metadata>
- <https://polona.pl/item/polak-kupuje-tylko-u-polaka-inc-zajeci-codziennymi-klopota-mi-nie-dostrzegalismy-przez,MTEwOTAzMTUw/0/#info:metadata>
- <https://polona.pl/item/rodacy-inc-nadchodzac-dzien-bozego-narodzenia-setki-tysiecy-braci-naszyc-spedzi-o,MTEwOTAzMjQ5/0/#info:metadata>
- <https://polona.pl/item/pod-pregierz-pismo-poswiecone-obronie-handlu-i-przemyslu-chrzescijanskigo-w,NzM1MjE1NDc/0/#info:metadata>, str. 1.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Pod_Pr%C4%99gierz,_1937_r._Kto_u_%C5%BByda_kupuje_ten_zdrajc%C4%85_narodu.jpg
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Ulotka_anty%C5%BCydowska.jpg
- <https://polona.pl/item/pokrzywy-dwutygodnik-satyryczno-humorystyczny-r-2-nr-1-9-stycznia-1938-dod-ozn-o,ODExNDI1OTg/3/#info:metadata>

Pogrom:

- https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5924973/obiekty/395321#opis_obiektu
- <https://cbj.jhi.pl/documents/965893/0/>
- <https://cbj.jhi.pl/documents/974841/0/>
- <https://www.sbc.org.pl/dlibra/show-content/publication/edition/239690?id=239690>, s. 4.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Pogrom#/media/Plik:Ofiary_pogromu_w_Mi%C5%84sku_Mazowieckim_czerwiec_1936.jpg

Materiały do lektury uzupełniającej

- *Antysemityzm nie jest poglądem. Podręcznik dla edukatorów i edukatorek*, red. A. Makówka-Kwapisiewicz, Kraków 2016.
- *Antysemityzm – stare i nowe uprzedzenia. Poradnik metodyczny dla nauczyciela*, Kraków 2008.
- S. Dubois, *Nie bardzo podłe miasto Mińsk Mazowiecki jak po oblężeniu*, pierwodruk: „Oblicze Dnia”, nr 10, 1936.
- *Głównym celem getta ławkowego było wypchnięcie Żydów z Polski* (wywiad z Jolantą Żyndul), *dzieje.pl*, 10.10.2017.
- P. Kendziorek, *Antysemityzm w Polsce przed i po II wojnie światowej*, *jhi.pl*.
- P. Oseka, *Antyżydowskich pogromów było w Polsce lat 30. co najmniej kilkadziesiąt*, *polityka.pl*, 22.02.2018.
- A. Szostkiewicz, *Antysemityzm*, *polityka.pl*, 4.11.2009.

Problem antysemityzmu w II Rzeczypospolitej

Karykatura z pisma „Głos Mazowiecki” z 1937 r.

Blokada Uniwersytetu Warszawskiego przez studentów nacjonalistycznych w 1936 r. Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe